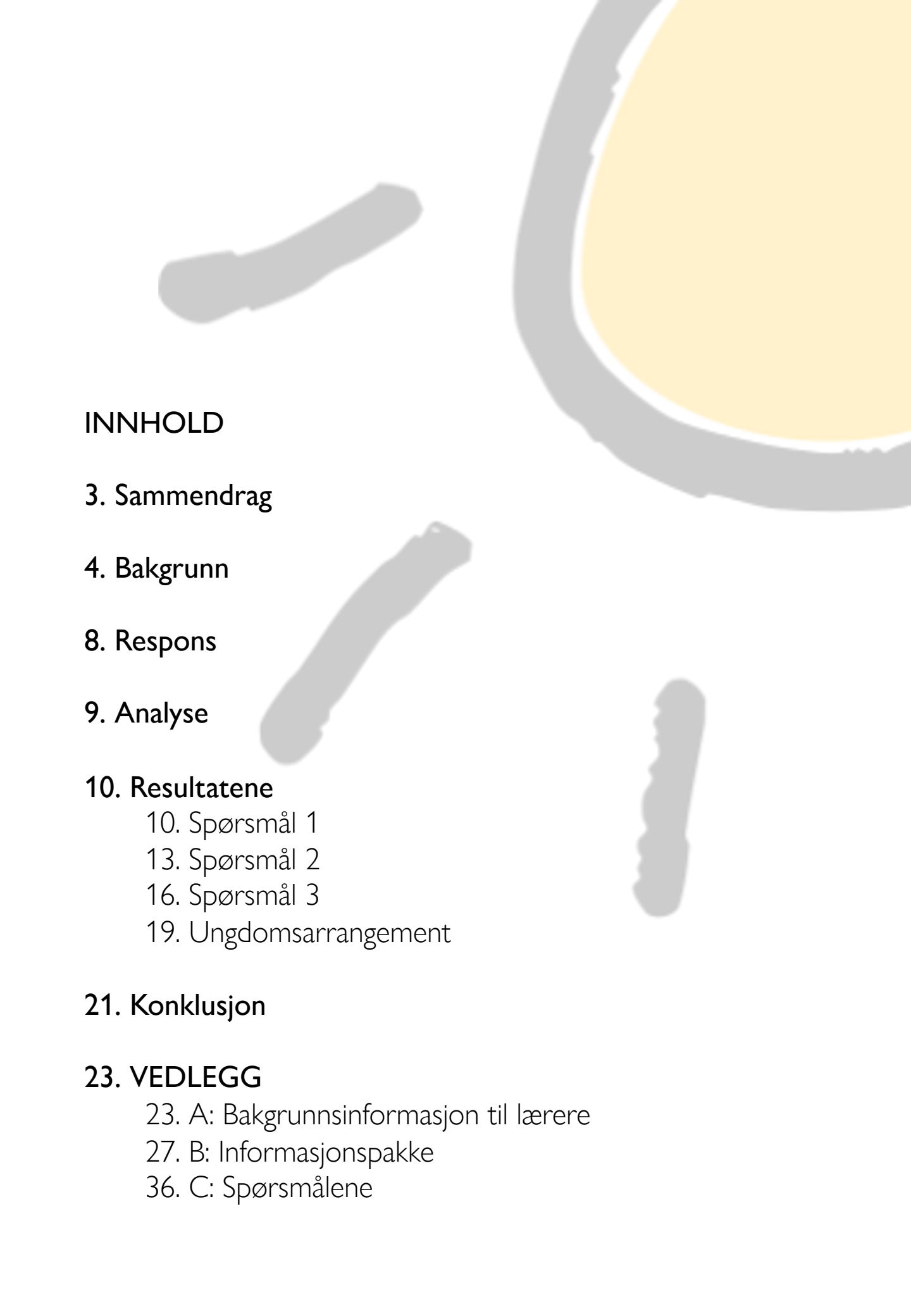

INNspill FRA BARN OG UNGDOM

Mai 2022

Pete er
alredog!

INNHold

3. Sammendrag

4. Bakgrunn

8. Respons

9. Analyse

10. Resultatene

10. Spørsmål 1

13. Spørsmål 2

16. Spørsmål 3

19. Ungdomsarrangement

21. Konklusjon

23. VEDLEGG

23. A: Bakgrunnsinformasjon til lærere

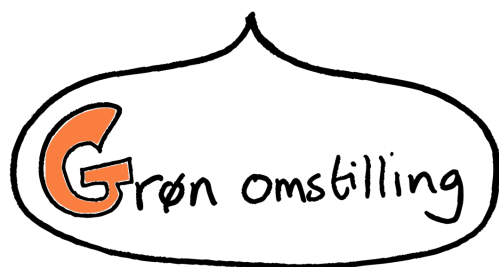
27. B: Informasjonspakke

36. C: Spørsmålene

SAMMENDRAG

- Mange var involverte i utviklingen av medvirkningsprosessen for barn og ungdom i Vossaklima 2030.
- Undervisningsopplegget ble utviklet for at alle barn og unge i Voss herad skulle kunne få muligheten til å bli med på å utforme Vossaklima 2030, og for at lærerne kunne bidra til at barna ble aktive medborgere i prosessen. (i tråd med Læreplanverket for Kunnskapsløftet).
- Prosessen ble testet ut på Bulken skule før undervisningsmaterialene ble sendt ut til alle skoler og barnehager i heradet.
- Cirka 250 svar ble innsendt. Dette var lavere enn forventet, og nok et resultat av Covid-19 og omikron-bølgen som slo til i begynnelsen av 2022.
- Vi spurte IKKE elevene om konkrete klimatiltak og hvordan utslippene skulle reduseres. Vi spurte heller om det de er eksperter på: å være ung i Voss! Med dette som utgangspunkt svarte så barna på tre viktige spørsmål: «Hva var den beste dagen i barnehagen/ tidligere skoleår?», «hva betyr klima for deg?» og «hva er viktig i klima- og miljøsakene?»
- Resultatene kan oppsummeres med at natur, felleskap og fysisk aktivitet er veldig viktig for barn og ungdom i Voss. Videre;
  - Å plukke bær i naturen virker veldig meningsfullt for barn og ungdom.
  - Bær i naturen ble nevnt som en av de viktigste klima- og miljøsakene.
  - Barn og unge tenker mye negativt når det gjelder ordet «klima», men flere er også optimistiske.
  - De forstår at vi har muligheter, noe som ble bevisst på ungdomsarrangementet der deltagerne utviklet en ide om en klesbyttedag som skulle holdes i Voss sentrum.
- Resultatene fra hele medvirkningsprosessen oppsummeres i denne rapporten. Det er mange nyanser som kan og bør grubles videre på.
- Det er også store muligheter for at resultatene kan sees i sammenheng med den nye læreplanen og til at initiativ kan settes i gang i lag med oppvekstsektoren.

Temaene i planprogrammet. På nynorsk akkurat som det står i undervisningsmaterialene

Utdanning og skule er **VIKTIG** for klima

Medvirkning fra barn og ungdom er viktig av flere grunner innenfor tema klima, miljø og bærekraft. Ikke bare er de generasjonen som skal styre morgendagen, de er også eksperter på å være ung i dag. Det er få i verden som kan si hva som må til for at morgendagens barn og ungdom skal ha det bedre enn dagens barn og ungdom.

I prosessen har vi lagt vekt på å ta barn og ungdoms stemme på alvor; Vi utviklet medvirkningsmuligheter som er lett tilgjengelig for alle. Vi leste alt barn og ungdom sendte inn. Og vi har gitt dem ordentlig tilbakemelding på hvordan vi har tolket innspillene deres og hvordan innspillene deres har påvirket endelig utforming av klimaplanen Vossaklima 2030.

For å utvikle selve medvirkningsprosessen og undervisningsmaterialet startet vi opp med «blanke ark» og med åpne tanker om hva som

skulle utarbeides. Mange engasjerte unge og voksne har vært involvert fra starten av. For oss var det viktig å diskutere med så mange som mulig underveis for å kunne øke sjansen for at medvirkningsprosessen ville lykkes. Selve prosessen hadde følgende program med verksteder og uttesting:

- Workshop med arbeidsgruppe og referansegruppe Vossaklima 2030
- Dialog, diskusjon og sparring med egen ungdomsrådgiver.
- Møte og diskusjon med ungdomsrådet
- Mini workshop med lederne i oppvekstsektoren
- Workshop med politikerne
- Iterativ utvikling av undervisningsopplegget internt i prosjektgruppa
- Testpanel ved Bulken skule

Lyttende
Engasjert
Tydelig
Ærlig
Kunnskapsbasert

På første workshopen startet vi med å bestemme oss for hvilke verdier som skulle styre arbeidet vårt med både utviklingsprosess og medvirkningsprosess (se over).

Gjennom samtaler og samarbeid, og ved å fremheve verdiene, utviklet vi en ide om et undervisningsopplegg som kunne sendes ut til alle skolene og barnehagene i Voss herad. Med et slikt undervisningsopplegg kunne alle barn og unge - fra barnehage nivå til videregående skole bli med om de ville. Det var planlagt at undervisningsopplegget skulle gi lett tilgjengelig (men kunnskapsbasert) informasjon om Vossaklima 2030 og hovedtemaene i planen – som så elevene og lærerne kunne lese selv og muligens bygge videre på.

Både undervisningsopplegget og medvirkningsprosessen ble testet ut på en hyggelig gruppe lærere/ektor fra Bulken skule

for å passe på at alt var enkelt å forstå før det ble gjort tilgjengelig til alle.

Hele medvirkningsprosessen (med undervisningsopplegget) ble utviklet for å oppnå medvirkning fra flest mulig i arbeidet med Vossaklima 2030, Voss herad sin nye klimaplan. Men det var også meningen at lærerne kunne ta en aktiv rolle i å få elevene med som medborgere, gi dem «mulighet til å medvirke og til å lære hva demokrati betyr i praksis» som det står i den nye læreplan¹.

Via en webside (hos Voss herad) kunne lærere (og andre) finne hele undervisningsopplegget (se vedlegg). Der fikk de en beskrivelse av medvirkningsprosessen og hvordan innspillene fra elevene skulle sendes til kommunen. Det var også en informasjonspakke som inkluderte informasjon om temaene som er relevant i Vossaklima2030 og forslag til

1. Kunnskapsdepartementet (2017). Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

diskusjonsspørsmål som kunne tas opp i klassen.

Vi ble oppfordret til å lage informasjonen i flere medier. Vi produserte derfor en kort film der ordføreren forklarte hva en klimaplan er - ved hjelp av en metafor og mange gode lokale råvarer fra Voss herad (se over). Filmen ble spilt inn ved Finnegarden. Linken til filmen var med i informasjonspakken til lærerne (se Vedlegg B).

Lærerne selv kunne velge å bruke informasjonspakken som grunnlag til en (eller flere) undervisningstime(r). Hvis elevene var store nok, kunne lærerne oppfordre elevene til å lese informasjonspakken selv. Informasjonspakken er skrevet på en måte som burde være ganske lett forståelig for alle som kan lese, uansett alder.

Ungdommene kunne også på egen hånd, via websiden, gå gjennom prosessen for seg selv. Vi syntes at det var viktig at den muligheten var der særlig om ikke alle skolene var med i prosessen til slutt.

Etter at informasjonspakken var lest og gjennomgått (enten sammen med læreren og klassen, eller alene), skulle elevene svare på 3 spørsmål (se neste side og vedlegg). Det er ikke alle elever (særlig de yngste) som liker å skrive, eller kan skrive; derfor ble det lagt opp til at svarene også kunne være i form av tegninger og ordskyer. Slik mener vi at undervisningsopplegget er utarbeidet på en måte som inkluderer barn og unge med ulike interesser og/eller ferdighetsnivå.

 På nynorsk akkurat som det står i undervisningsmaterialene

Spørsmål ①

Kva har vore din **BESTE** dag i barnehagen?

Spørsmål ②

Kva er **VIKTIG** for deg i klima- og miljøsaka?

Spørsmål ③

Kva betyr «**KLIMA**» for deg?

Med det første spørsmålet ble eleven oppfordret til å tenke tilbake til tidligere år. Det vil si at om en gikk på 1.-3. trinn, fikk de spørsmål om barnehagen. Spørsmålene handlet om den beste dagen på skolen eller i barnehagen, hvilke klimasaker barna syns er viktige og hvordan barna definerer ordet «klima».

Vi hadde også lyst til å høre fra engasjert ungdom og ha en dypere diskusjon med disse om klima, bærekraft, og lokalsamfunnet i Voss herad. Vi arrangerte derfor et heldags klimaarrangement sammen

med Agnes Tvinnereim fra Vill Mer AS. Agnes har utviklet en dialogprosess som henvender seg til deltagernes dypere verdier. Ut ifra disse verdiene jobber man så videre med ideer om bærekraftig samfunnsutvikling.

Vi ønsker at alle barn og unge som har vært med skal få vite hvordan innspillene de har kommet med har blitt brukt i arbeidet med utforming av Vossaklima 2030. Derfor lages det avslutningsvis en kort film der ordføreren formidler noen av resultatene og forklarer hvordan innspillene påvirker Vossaklima 2030.

Etter å ha sendt ut informasjon om medvirkningsprosessen til alle skolene og barnehagene i Voss herad i begynnelsen av 2022, ble Norge rammet av Omikron-bølgen. Også oppvekstsektoren i Voss herad ble rammet, og både skoler og barnehager meldte tilbake at det var redusert kapasitet med mye sykdom hos både ansatte og barn. Lærerne hadde rett og slett ikke kapasitet til å integrere undervisningsopplegget inn i timeplanene, og rektorene hadde ikke kapasitet til å følge opp.

Likevel, selv om Omikron-bølgen påvirket prosessen, fikk vi tilbakemeldinger fra cirka 250 elever fra barneskolen opp til videregående skolen innen fristen. Med så mange svar kunne vi lage en oversikt over hva barn og ungdom synes er viktig.

Vi fikk beskjed om at skolene hadde brukt undervisningsmaterialene på forskjellig vis. Det var også meningen. Noen lærere/klasser diskuterte temaene og svarte på spørsmålene i løpet av forholdsvis kort tid. Andre skoler videreutviklet

opplegget og integrerte andre aktiviteter over en lengre periode.

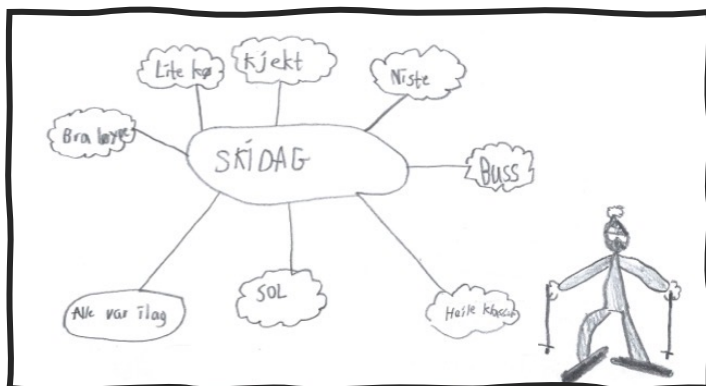
EKSEMPEL: Bulken skole videreutviklet opplegget

Bulken skule viste hvordan man kunne ta temaene i undervisningsmaterialene og bygge videre på det med flere forskjellige prosjekt og kunstverk. I 1. klasse samlet elevene inn engangsplast og lagde kunst og figurer av det. De snakket også om klimaendringene og tegnet effektene av et varmere klima. I 5. klasse lagde elevene et stort kunstverk sammen som illustrerte effektene av klimaendringene i Voss herad og noen av tiltakene som kunne tas i bruk. De stilte ut kunstverkene i klasserommet. I tillegg svarte elevene på spørsmålene vi stilte og levert inn i en «stemmeurne» de hadde laget (se over)². Kunsten til elevene ble også utstilt på Bygdelaben på Gamlekinoen på Vangen slik at andre kunne se hva de hadde fått til.

2. Bildene tatt fra artikkel i Hordaland skrevet av Marita Saue Hamre <https://www.avis-hordaland.no/for-fyrste-gong-er-alle-born-og-unge-involverte-i-klimaplanen-til-heradet-dette-meiner-dei-vossingane-bor-gjera/f/5-132-371692>

ANALYSE

9

Fysisk aktivitet
Ski
Felleskap

Natur
Lek
Mestring

Blant alle innspillene var det en god blanding av bilder, tekst og ordskyer. Vi analyserte alle innspillene slik at vi kunne identifisere hovedtrekk og overordnede ideer. Hvert eneste innspill ble lest. Vi brukte en metode som heter «coding» der vi setter ord eller korte utsagn som fanger essensen av bildet, teksten eller ordskyen for å kunne forstå likhetene og forskjellene mellom innspillene. For eksempel, den øverste ordskyen/tegningen (se over) illustrerer en skidag som var kjekk siden eleven var sammen med hele klassen. Da var kodene «fysisk aktivitet», «ski» og «fellesskap» tilkoblet. Det nederste bildet og teksten handler om å være ute i naturen ved en gapahuk der de har lekt og lagd ting. Da tilkoblet vi ordene «natur», «lek» og «mestring». Her er det klart at den som analyserer må prøve å være så objektiv som mulig. Med så mange som 250 innspill får

vi en god oversikt over hva barn og ungdom setter pris på eller ikke og hva de bryr seg om når det gjelder miljø og klima.

Med disse «kodene» kan vi illustrere innspillene på forskjellige måter. Her har vi valgt å bruke en blanding av ordsky og enkelte eksempler for å vise frem hva barn og ungdom i Voss herad er opptatt av.

Alle innspill fra barn og ungdom var anonyme. Vi gjenspeilet et vanlig stortings- eller kommunevalg der alle stemmene også er anonyme. Dette var også viktig siden alle innspillene kom fra barn under 18 år. Vi har hørt at innspillene kom fra flere skoler over hele Voss herad, men da innspillene var blottet for personlig informasjon har vi ikke kunnet analysere resultatene ut ifra et geografisk perspektiv.

Spørsmål 1: Hva har vært din beste dag på/i skolen/barnehagen?

Spørsmålet gir en viktig ramme for å kunne utarbeide gode klima og miljø tiltak for barn og ungdom, og ikke minst for andre kommunale samfunnsplaner. Lokale tiltak for miljø og klima bør henge sammen med det gode livet, spesielt i oppvekstårene.

Svarene på første spørsmål viser hva barn og unge bryr seg om i hverdagen og hvordan de, på sin måte, definerer «det gode liv» i Voss herad. Svarene var varierende, men det kom noen klare tegn gjennom analysen og ordskyen (se neste side). Her tar vi opp noen av hovedelementene, men se gjerne nærmere på ordskyen og ordskyene fra de andre

spørsmålene for å forstå mer av nyansene i hva ungene mener.

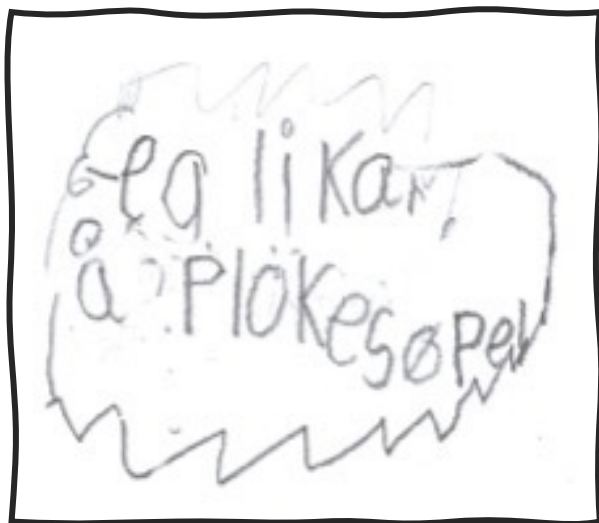
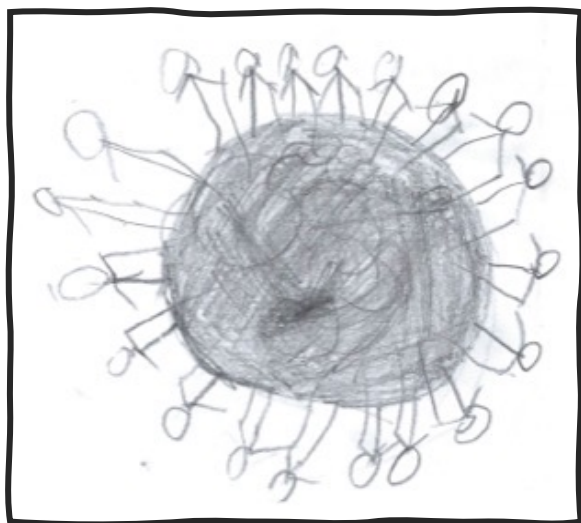
Barn og ungdom i Voss herad setter tydeligvis stor pris på fysisk aktivitet i hverdagen og særlig når de er på skolen eller i barnehagen. Det var ingen svar som nevnte «fysisk aktivitet» spesifikt, men vi måtte ha et overordnet kjennetegn på det siden det var så mange som tilknyttet den «beste dagen» med å bade, stå på ski, gå tur, fiske, spille fotball, sykle, klatre og ake. Ungene tegnet og beskrev den fysiske aktiviteten ofte i lag med venner.

dag på skulen/barnehagen?

EST

11

Betydningen av fellesskap og vennskap kom tydelig frem i mange svar. I tegningene var det ofte mange andre barn og familiemedlemmer. Noen skrev ting som at den beste dagen var «når vi ble venner». Ett bilde oppsummerte dette veldig godt (se bildet til venstre på denne side). Kanskje vedkommende viste at han/hun hadde tegnet noe som kan minne om Covid-19. For oss beskrev denne eleven hvor viktig vennskap og fellesskap har vært gjennom Covid-19, og hvor viktig det skal være fremover.

Fellesskapet har ofte ungene opplevd ute i naturen. Flere beskrev at den *beste dagen* nettopp opplevdes ute i naturen. Uteskole og/eller leirskole ble nevnt mange ganger og elevene beskrev fantastiske opplevelser ute sammen med gamle og nye venner. Barna er også veldig opptatt av å ta vare på naturen og

flere sa, eller tegnet, at den beste dagen var når de plukket boss (se bildet til høyre). Den beste dagen var altså når de bidro til å rydde opp (hovedsakelig) etter voksne. Det er noe å tenke på!

Fellesskapet kom også opp når elevene tegnet lek og fester. Det var flere som satt pris på fest som St. Lucia, karneval, og Halloween. Det gode livet handler tydeligvis om å ha det gøy og å leke og mange skrev eller tegnet lek i svarene sine.

Det er verdt å nevne at flere sa at skoleavslutningen, fridager, og å *ikke* gjøre lekser beskrev de beste dagene på skolen. Dette kom mest fra elevene som var litt eldre og kan være et tegn på at elevene blir mindre motiverte jo lengre de er kommet i utdannelsesforløpet.

Spørsmål 2: Hva er viktig for deg i klima- og miljøsaken?

Med det andre spørsmålet kommer vi inn på hva barn og ungdom er opptatt av når det gjelder klima og miljø. Temaet var tydeligvis noe som mange var veldig opptatt av, og ungene påpekte flere saker, av både lokal og mer global karakter.

De viktigste sakene henger sammen med natur og særlig hvordan folk behandler naturen. Ungene ser et behov for at vi tar vare på jorda og naturen. En elev skrev følgende om koblingen mellom natur og likeverd; hun/han ville «at verda blir fiksa og grønn og alle land blir like bra».

Hele 61 innspill handlet om «boss i naturen», og 13 kommenterte/tegnet «plast i havet». Dette er absolutt en sak som bør jobbes videre med. Her er det mange muligheter til å inkludere barn og ungdom i prosessen, både i utviklingen og utførelsen. Og når det gjelder «boss i naturen» ser vi også en sterk sammenheng på svarene til det første spørsmålet. Flere skrev faktisk at de beste dagene i barnehagen eller på skolen var når de plukket søppel i nærmiljø. De ser at engasjement deres gjør en forskjell, noe de blir glade for!

Spørsmål 2

Kva er VIKTIG

for deg i klima- og miljøseka?

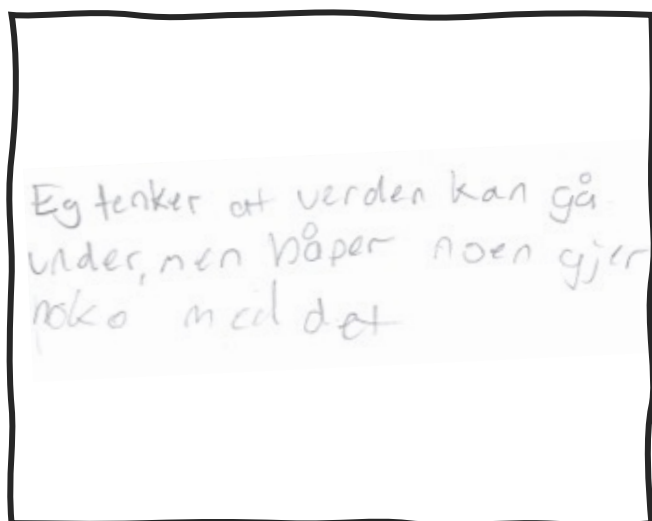
Barna forstår tydeligvis at det er en sammenheng mellom forbruket vårt, det moderne livet vårt, og de klima- og miljøproblemene vi står ovenfor. En elev skrev at «det er viktig for meg at vi løser klimaproblemene samtidig som vi holder hverdagen så enkel som mulig». Smart! Å holde hverdagen enkel henger riktignok sammen med å ikke forbruke for mye, og det var mange som var opptatt av «gjenbruk» og at vi kildesorterer og resirkulerer.

Flere syntes at de store klima- og miljøutfordringene riktignok handler om å kutte utslipp. Barna og ungdommen er med på at Voss må bidra til de store tiltakene som reduserer CO₂ på den globale skalaen. De ser

koblingene mellom høyere temperatur og at snøen smelter i Voss. De sier at vi må kunne bruke mer elbil og reise oftere med kollektivtransport og at vi bør kutte ut bensin og diesel. Noen mente at vi bør gjøre dette gradvis slik at det ikke går for sterkt utover samfunnet vårt.

Flere av disse tingene kan tas tak i *lokalt*. Mange av disse tingene kan til og med tas tak i ute i barnehagene og skolene. Kanskje noen av disse tiltakene kan kobles sammen med noen av verdiene/svarene som kom frem i innspillene til det første spørsmålet. Kunne Voss herad finne en måte å engasjere ungene i viktige lokale saker og samtidig lære dem om viktige globale utfordringer?

Spørsmål 3: Hva betyr «klima» for deg?

Det tredje spørsmålet gikk inn på hvordan ungdommene definerer ordet «klima». Vi ville finne ut hva barna føler og tenker når de hører dette ordet. Hvis mange knyttet det opp mot negative tankeganger burde kommunen ta dette til betraktning i måten de jobber videre.

Klima har en ren vitenskapelig definisjon, men i dagens samfunn er ordet forbundet med mange forskjellige følelser og tanker. Rent vitenskapelig definerer vi «klima» som et gjennomsnitt av vær over en periode på 30 år. Dette kan være gjennomsnittet av en årlig nedbørsmengde på et sted, en gjennomsnittstemperatur i juli i Voss, eller

gjennomsnittslufttrykk over vinteren i Bergen. Tar vi gjennomsnittet over 30 år gir det oss en klimatologisk verdi, enkelt sagt.

Siden det er et gjennomsnitt (over ganske lang tid) varierer klimaet mye mer gradvis enn vær og temperatur gjør på daglig, ukentlig, eller månedsvis basis. Men det er en viktig sammenheng mellom vær og klima. Og riktignok, koblet mange ungdommer klima opp mot vær. Noen av de knyttet det også opp mot ekstremvær, noe som ikke er overraskende siden det er noe vossingene kjenner på kroppen, samtidig som det er noe de ofte hører fra både klimaforskere og politikere.

Spørsmål ③ K va betyr << KLIMA >> for deg?

Forurensing
Tur Skogbrann
Vet ikke
Fest
Utslipp
Opprør
Regnskog
Miljø
Viktig
Ikke hent ut mer olje
Ekstremvær
Eit godt samfunn
Klimaendringer
Isbjørn
Hav
Dyr
Plukk boss
Alt liv på jorden
Felleskap
Beskytte kloden
Frihet
Is smelting
El-biler
Ta ansvar
Røyk
Gass
Vær
Verden
Fjell
Likegyldig
Krise
Fly
Forandring
Havnivå
Sol
Utrydding
Flom
Politikk
Stormer
Klidesortering
Natt
Havet
Fremtiden
At folk er snille med verden
Friisk luft
Død
Olje
Klima
Boss i naturen
Temperatur
Gapahuk
Varmare
Snø
Muligheter
Gjenbruk
Plast

Klimaendringer forårsaker at atmosfæren blir varmere og dette var det flere av barna som nevnte. Det var lett å se at ungdommene forstår koblingen mellom klima, vær og temperatur, men samtidig betydde «klima» noe dypere for mange.

Forståelig nok var det en god del negative tanker omkring ordet «klima». Flere refererte til forurensing for eksempel. Andre negative assosiasjoner kom opp som «krise» «skogbrann», «død» og «utrydding». Disse negative tankegangene var ofte knyttet opp mot et mer globalt perspektiv. Et mer lokalt perspektiv kom igjen ved at «boss i naturen» var nevnt flere ganger.

Noen av ungdommene skrev at de var rett og slett likegyldige. De brydde seg ikke om klima.

Men, det var en tendens til optimisme og forståelsen av at *ikke* alt er tapt. Flere skrev at de forbandt «klima» med «opprør». Et opprør kan selvsagt være negativt, men det ligger også i det at det finnes en vilje til å kjempe imot disse utviklingene og utfordringene. Det er også «muligheter», noe som flere ga antydning til.

Det var fine tankeganger også! Noen skrev at klima har med alt liv på jorda å gjøre. Hvis ungdom forstår dette er det ikke rart at mange skrev at «klima er verda vår» og at «klima» har med å beskytte kloden å gjøre. Og, om vi kan beskytte kloden vår, kan vi også oppnå «et godt samfunn». Flere sa at dette har med «frihet» å gjøre, noe som sikkert kunne inspirert en lang politisk debatt.

Om ungdommen skal engasjeres i lokale saker må de voksne ta inn over seg at en god del av ungdommen ser negativt på situasjonen når det gjelder klima. Men, det er også en positivitet hos barna som kan være en viktig *drivkraft* i lokalsamfunnet. Barn og ungdom bør kunne slippes til. Den helt klart mest populære responsen var at klima har med *natur* å gjøre! Og her er det muligheter, spesielt i Voss herad hvor naturen er tilgjengelig overalt og ungdommen har en sterk tilknytning til den.

Dette bør vurderes. Om man tror på klimaendring eller ikke, kan alle være enige i at naturen i Voss er verdt å beskytte. At ungdommen har et tettere eierskap til denne naturen blir bra for alle - inkludert klimaet!

UNGDOMSARRANGEMENT

Jeg står for...
frihet
respekt
lidenskap
integritet
modighet
kreativitet
likeverd
utholdenhet

for meg selv og andre.

Undervisningsmateriale og opplegget i skolene skulle nå ut til flest mulig. Skolene og barnehagene hadde selv mulighet til å gå gjennom materialet på en enkel måte, eller videreutvikle prosessen sammen med elevene. Men, vi hadde også lyst å ha en dypere diskusjon med noen ungdommer som var ekstra engasjert i klima- og miljøsakene (om de var for eller imot klimaendring; alle var invitert!). Lørdag den 19. mars 2022 hadde vi en heldags verksted i foajeen til Gamlekinoen³. Selv om flere var påmeldt, kom til slutt kun 4 ungdommer mellom 13-17 år. Vi valgte å ikke kansellere selv om det ble så få deltagere. Dette fordi de ungdommene som møtte opp, fortjente å bli rost for engasjement sitt og kommunen skulle vise dem at perspektivet deres blir tatt på alvor.

Målet med arrangementet var å ha en

dypere diskusjon om verdier rundt klima og bærekraft. Samtidig skulle deltagerne komme opp med konkrete tiltak som de og/eller kommunen og andre innbyggere kunne sette i gang. Uansett hvor mange som hadde deltatt hadde vi listet opp alle ideene som deltagerne kom med. Til slutt var det bare et initiativ, men dette er fortsatt representativt og bør være et viktig vurderingstiltak for kommunen - og innholdet i Vossaklima2030.

Agnes Tvinnereim fra Vill Mer AS (og tidligere fra Bærekraftig Liv) ledet oss gjennom dagen der vi snakket om drivkraften som ligger inni oss og hva vi står for (se over). Metoden er også blitt brukt i en lignende prosess med Vestland fylkeskommune og beskrives i rapporten⁴.

3. Full rapport tilgjengelig <https://voss.herad.no/tenester/samfunnsutvikling/planar/kommunedelplanar/vossaklima-2030/kunnskapsgrunnlag/>

4. Rapporten "Ung medvirkning i Vestland" kan hentes her <https://www.vestlandfylke.no/globalassets/klima-og-natur/regional-klimaplan/rapport---ung-medvirkning-klimaplan-vlfk-2022.pdf> (testet april 2022).

Deltagerne begynte med å komme på ting som de står for - både for seg selv og andre (se bildet på forrige side). Derfra diskuterte vi de verdiene som ligger til grunn når vi skal jobbe mot et mer bærekraftig og klimavennlig samfunn. Deltagerne kom frem til følgende tre verdier (se over) som skulle stå sentralt for arbeidet videre i Voss herad:

Mestring, fellesskap og trygghet

Til slutt jobbet ungdommene gjennom en prosess for å utvikle (eller videreutvikle) konkrete initiativ. Noen av deltagerne hadde allerede jobbet med initiativ i Voss eller satt pris på arrangement som andre hadde holdt tidligere, som eksempel: klesbytte-dager, syverksted, reparasjonsverksted og Grøn november. På slike arrangement kan barn og ungdom oppnå både mestring, trygghet og muligens fellesskap. For å inkludere flere og slik oppnå at andre kunne få oppleve slikt fellesskap bør slike arrangement oftere og mer jevnlig. For å få dette til vil det være behov for et tilgjengelig lokale som enkelt kan tilrettelegges. Deltagerne løftet denne ideen til kommunerepresentanten (Gunnhild Utkvitne)

og det ble bestemt å fortsette disse diskusjonene.

Vi hadde et oppfølgingsmøte med deltagerne på Vangsgryto ti dager etter klimaverkstedet. På dette møtet snakket vi videre med ungdommene om mulighetene for å få til det de synes var viktig: *En klesbyttedag i Voss sentrum*. Ungdommene skulle selv stå ansvarlig for organisering. Kommunen skulle hjelpe til med å få flere med i organiseringskomiteen. Kommunen skulle også gjøre både foajeen i Gamlekinoen og plassen utenfor disponibelt til arrangementet.

Blir initiativet gjennomført vil det være et fantastisk eksempel på et klimaarrangement som munner ut i et konkret initiativ fra ungdommene. Det blir tatt fatt i det ungene selv synes er viktig og heradet stiller opp som en viktig *medspiller*. Gjennom slike arrangement kan ungdommene kjenne på mestring. Både de og andre som kommer på arrangement kan kjenne på fellesskap og forhåpentligvis trygghet. Selve klesbyttedagen/ arrangementet vil være klimavennlig og bidra til et mer bærekraftig lokalsamfunn. Det er et godt eksempel på at «muligheter» realiseres med drivkraften som finnes i ungdommen i Voss herad!

Medvirkningsprosessen beskrevet i denne rapporten har vært et tett samarbeid mellom mange i Voss herad, og andre. Vi håper at de som var med føler at de har blitt hørt og at vi utviklet undervisningsmaterialene og prosessen på en fornuftig måte. Trass i utfordringene med Covid-19 fikk vi inn mange fantastiske innspill fra barn og ungdom over hele heradet. Vi ønsker å takke de ansatte i oppvekstsektoren, både for engasjement som ble vist og for at de tok seg tid sammen med elevene sine. Vi håper også at hele prosessen har gitt en ramme som lettere kan tas i bruk av andre kommuner i landet, og kanskje også i planer med andre tema enn klima og miljø.

Selv om vi fikk inn noe færre innspill enn antatt, fikk vi mer enn nok til å utføre en grundig analyse og få interessante og betydningsfulle resultater.

Det kom klart fram at barn og unge i Voss er veldig opptatt av natur og fellesskap. De er også veldig opptatt av det naturen tilbyr de. De har så mange muligheter for å være fysiske aktive, både på ski, med fotball og bading blant annet. De kan også finne på andre ting i naturen som å leke og være på gapahuk,

for eksempel. Det var interessant å lese at mange assosierte den beste dagen på skolen/barnehagen med å plukke boss i naturen, noe som kombinerer fysisk aktivitet, fellesskap og det å være ute i (og ta vare på) naturen.

Boss i naturen var den største klimasaken som betydde noe for barn og unge i Voss herad. De bryr seg veldig om den lokale naturen, men også de store globale saker som å kutte klimautslipp. De kobler også forbruket vårt og likeverd opp mot klima- og miljøsaken.

Når barna tenkte på ordet «klima» kom det frem både negative og positive tankeganger. Det er ikke rart at negative ting kommer frem siden klimautfordringene er så alvorlige. Det er viktig å tenke at hvis barn og unge er negative er det mulig at de også er redde. De forstår tydeligvis at noe må gjøres. Da var det positivt å lese at noen ser på ordet «klima» og tenker at vi må beskytte kloden, dyr og naturen - og at vi har muligheter. Å plukke boss i naturen er en måte å bidra, men ungdommen har samtidig en drivkraft som kan få innebære så mye mer.

Ungdommene på klimaverkstedet kom frem til at de ville jobbe med noe der de kunne oppnå mestring, fellesskap og trygghet i lokalsamfunnet. De ville arrangere en klesbyttedag og teste ut en kommunal arena for slike arrangement som også kunne brukes i fremtiden. Dette er et fantastisk eksempel på hva som kan skje når ungdommene får muligheten!

Hele medvirkningsprosessen har gitt mange inntrykk og resultater. Det er ingen enkelte tiltak som kan dekke alt som har kommet frem. Men, vi kan koble forskjellige elementer sammen slik at ungdom blir hørt og at vi kan legge til rette for at de blir engasjerte. Samtidig er det store muligheter for at initiativ og tiltak kan henge sammen med Kunnskapsløftet, da særlig de tverrfaglige temaene: folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og - ikke minst - bærekraftig utvikling.

Resultatene fra de forskjellige spørsmålene (via ordskyene) kan kombineres og brukes på mange forskjellige måter. De gir et innblikk som Voss herad kan bygge videre

på. For eksempel om vi ser nærmere på ordskyene og stiller slike spørsmål:

- Kan vi koble det at barn og ungdom verdsetter fysisk aktivitet og natur sammen med et brennende engasjement om boss i naturen - og i fellesskap finne løsninger?
- Kan vi koble sammen det at barn og ungdom verdsetter fellesskap og vennskap, og vil få til mer gjenbruk for å hjelpe til med å beskytte verden?
- Kan vi koble sammen det at barn og ungdom verdsetter fest og lek, men legge bedre til rette for at dette skjer ute i naturen, gjerne i samarbeid på tvers av generasjoner?

Ordskyene og kommentarene fra barn og ungdom gir en innsikt i hva som Voss herad bør sette på dagsorden som en del av Vossaklima2030. Medvirkningsprosessen har gitt flere konkrete svar på hva barn og unge er opptatt av, men også et bredt grunnlag til tiltak som kan jobbes videre med i samarbeid med så mange i heradet som mulig.

**VEDLEGG A: Undervisningsmaterialene
Bakgrunnsmaterialer til lærere**

Vossa Klima 2030

Undervisningsmateriale

Bakgrunnsinformasjon
til lærarar

Undervisningspakka gjev informasjon og inspirasjon slik at du kan planleggja timar eller diskusjonar med klassar eller grupper, uansett om det er i barnehagen, barneskulen, ungdomsskulen, på vidaregåande eller i vaksenopplæringa.

Her finn du informasjon om kva ein klimaplan er og kva tema som er viktig for Voss herad sin nye klimaplan, Vossaklima2030. Til slutt finn du nokre spørsmål som du kan nytta til å skapa engasjement hjå elevane dine slik at dei kan vera med å forma den nye klimaplanen vår.

Støtta av:

Statsforvalteren
i Vestland

Vestland
fylkeskommune

Til deg som lærar i Voss herad

Me håpar du vil bidra i arbeidet med å få lyfta fram røysta til born og unge i Voss herad sin nye klimaplan, Vossaklima 2030.

Undervisningsmaterialet vil gje deg som lærar bakgrunnsinformasjon om relevante tema i Vossaklima 2030 slik at du kan leia elevane dine gjennom aktuelle diskusjonar. Me håper at elevane då får lyst til å gje innspel til Vossaklima 2030. Gjennomføring av undervisningsmaterialet kan relaterast til tematikk kring *medborgarskap* i den nye læreplanen. Det er òg mogelg å knyta prosessen opp mot *berekraft* (då dette handlar om klima, natur og nærmiljø) og *tverrfaglighet* (då dette handlar om naturfag, men også samfunnsfag).

Undervisningsmaterialet forklarar kva ein klimaplan er (og planar generelt), og korleis ein kan definera tema som er viktig for Vossaklima2030.

Etter at du har gått gjennom informasjonen (som du tykkjer er relevant) og diskutert det med klassen din, kan du invitera elevane til å svara på spørsmåla slik at dei òg kan påverka klimaplanen i Voss herad.

Det me legg vekt på...

Både arbeidsgruppa og den interne referansegruppa i Vossaklima2030 er tverrfagleg samansatt der og ungdom er representert. I løpet av 2021 har me jobba med å inkludera så mange som mogeleg i korleis undervisningsmaterialet skulle verta utforma. Dette for å leggja til rette for ein best mogeleg medverknadsprosess for born og unge i Voss herad.

Me byrja heile prosessen med ein verkstad der me definerte kva verdiar undervisningsmaterialet skulle baserast på. Desse verdiane har styrt heile det vidare arbeidet:

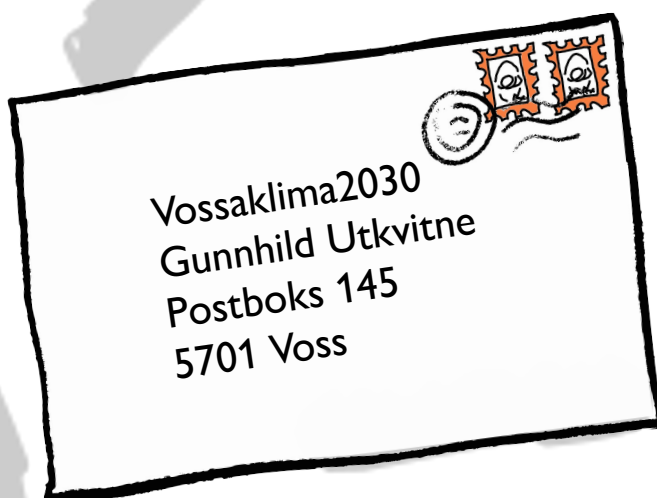
Lyttande Engasjert Tydeleg
Kunnskapsbasert Ærleg

Me har òg utvikla undervisningsopplegget med tanke på at born og ungdom skal kunna gje innspel på det dei er ekspertar på, nemleg det å vera born og ungdom i Voss herad. Mange av erfaringane born og ungdom har kan koplast til arbeidet med klima, miljø og berekraft.

Proessen Steg for Steg

1. Gå gjennom materiala sjølv. Bestem kva som passar best for din klasse/ gruppe i barnehagen eller skulen.
2. Planlegg ein dag til å gå gjennom tema med klassen din. Viss du vil, kan du ta kontakt med prosjektleiar for Vossaklima 2030, Gunnhild Utkvitne på e-post: gunnhild.utkvitne@voss.herad.no for å høyra om nokon frå tinghuset (tilsett eller politigar) kan besøka dykk den dagen.
3. Gå gjennom tema med klassen din. Spel gjerne videoen frå ordføraren der han forklarar kva ein klimaplan er - og diskuter.
4. Legg vekt på at elevane dine er ekspertar i det å vera barn eller ung på Voss. Dei er ekspertar på sine egne opplevingar i barnehagen og skulen. Difor har dei viktig kunnskap som kan påverka ein klimaplan (og andre planar som den som heiter «tidleg innsats og livsmestring»).
5. Elevane skal så oppmuntrast til å svara på spørsmåla (sjå egne ark). Dei skal tenkja tilbake i tid på korleis det var på tidlegare skuletrinn eller i barnehagen. Lag gjerne oppgåvene som heimelekse. Dei kan jobba åleine, med læringspartnarar eller saman med foreldre/føresatt. **Svara må vera anonyme.** Minn elevane på at dei ikkje kan skriva noko namn på arket. I barnehagen skal borna snakka om opplevingar frå barnehagen. Der kan kanskje du som pedagog skriva ned innspela frå diskusjonane sjølv.
6. Saml inn svara og send til oss. Send berre inn innspela frå dei som vil vera med. Dette **må** vera frivillig (akkurat som ein ordentleg demokratisk prosess som å stemma i eit val).
7. Send innspela innan **1. mars** til:

8. Då er det over til oss. Me skal gå gjennom absolutt alt og bruka innspela til å forma Vossaklima2030.
9. Me vil og laga òg ein ny video som me sender ut til alle for å forklara korleis innspela har påverka utforminga av Vossaklima2030.

VEDLEGG B: Undervisningsmaterialene Informasjonspakken

Voss Klima 2030

Informasjonspakke til
elevar og studentar

Støtta av:

Statsforvalteren
i Vestland

Vestland
fylkeskommune

Kva er ein Klimaplan?

Klima påverkar korleis me lever liva våre. Klimaet har påverka samfunnet me har vakse opp i, det påverkar kulturen vår og korleis landbruket har utvikla seg. Men klima endrar seg nettopp på grunn av den måten me lever liva våre no i dag.

Difor er det store spørsmål me må prøva å finna svar på saman. Korleis kan me endra levestilen vår slik at me dempar klimaendringane? Og korleis kan me leva med dei klimaendringane som uansett skjer no og framover i tid?

Alle kommunar må ha ein plan for korleis me skal takla klimaendring og bli meir miljøvennleg og berekraftig. Det er akkurat dette me jobbar med i Voss herad no. Me lagar denne planen som me kallar for Vossklima2030.

Men kva er ein plan i ein kommune, og kva er ein klimaplan?

Alle kommunar i Noreg må planleggja for framtida. Då er det viktig å bli samd om kva me skal satsa på og kva me ikkje skal satsa på. Me skriv alle desse tinga ned i eit dokument som me kallar for ein PLAN!

Ein plan er ganske lik ei oppskrift... Ei oppskrift fortel deg (gjerne med bilete og lett forståeleg tekst) kor mykje av kva du skal setja saman for å laga ein middagsrett til dømes. Kvar lenge skal me steika noko, eller koka noko? Når skal me blanda inn ein ny ingrediens? Middagen du lagar skal jo helst falla i smak hjå dei aller fleste (helst alle!) middagsgjestane.

Om me kjenner middagsgjestene så tar me gjerne litt av ein ting dei liker og mindre av ein annan ting. Me er og gjerne opptatt av å bruka dei beste lokale råvarene!

Kva er ein Klimaplan?

(framhald)

Me kan tenkja på ein PLAN på same sett. Ein PLAN fortel dei som jobbar i kommunen kva som er viktig og kva dei skal fokusera på i arbeidet sitt. Og ein KLIMAPLAN seier kva folk som jobbar i kommunen og kva politikarar våre skal gjera i arbeidet med klima og miljø dei kommande åra.

Skal me ha meir av ein ting og mindre av ein annan? Kor lang tid skal me bruka for å få ting til? Akkurat som med middagsretten, vil me gjerne laga ein klimaplan som fell i smak hjå flest mogleg som bur i Voss herad. Difor er det viktig at alle er med på å laga ein god klimaplan. Særleg viktig er det å få høyra kva de som er born og ungdom tenkjer!

Me håpar at de alle vil vera med å seia kva de meiner! Me (i kommunen) vil høyra kva de liker på skulen eller i barnehagen, og kva de tenkjer er viktig at me gjer for klima, naturen og miljøet vårt – både i barnehagane, skulane og elles.

De kan skriva eller teikna. De kan gje innspel åleine eller saman med andre.

Me kan ikkje lova at alt bli tatt med. Men me kan lova at ALT BLIR LESE OG HØYRT! Klimaplanen er som eit enorm middagsbesøk. Me skal gjera vårt beste for at me får ein klimaplan som fell i smak hjå så mange som mogleg.

Sjå ordførar Hans-Erik Ringkjøb forklara kva ein klimaplan er i denne videoen:

https://youtu.be/_yEnNIKDsUI

Vossa Klima 2030

Vossaklima 2030 lyfter fram tre hovudtema (eller har tre hovudingrediensar om me skal fortsetja med oppskriftsmetafor!). På dei neste sidene forklarar me litt meir om desse tre hovudtema:

Utsleppsreduisering

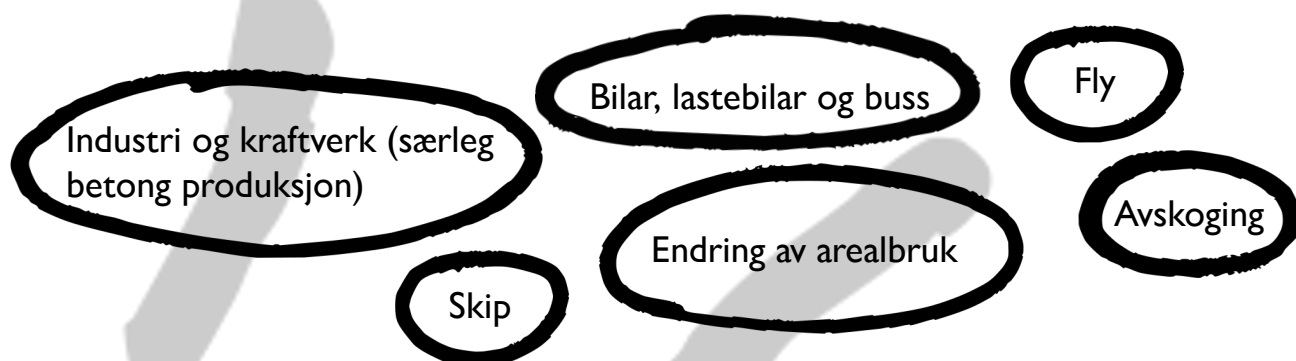
Klimatilpassing

Grøn omstilling

Utsleppsreduisering

Det er utslepp av gassen karbon dioksid (CO_2) som er *hovedårsaka* til at klimaet endrar seg. Det er viktig å forstå at CO_2 er ein naturleg del av atmosfæren, men om det vert for mykje CO_2 så aukar temperaturen òg. Det ekstra karbon dioksidet kjem frå mykje av det me gjer i samfunnet vårt.

Utslepp kjem mest frå brenning av fossilt brensel som kull, naturgass og olje. Rundt om i verda kjem dei største utslepp frå fylgjande:

I Voss herad er og utslepp frå jordbruket stort – dette då i form av *metan*utslepp knytt til naturlege prosessar hjå plantar og dyr. Me må bestemma kva Voss herad skal satsa på for å få ned utsleppa våre. Akkurat dette vert ein veldig viktig ingrediens i Vossaklima 2030!

Diskuter!

Korleis kunne innbyggjarane, kommunen og næringslivet spela saman for å redusera utslepp av CO_2 ?

Les meir:

De kan lesa meir om utslepp i Voss herad her:
<https://www.miljodirektoratet.no/tjenester/klimagassutslipp-kommuner/?area=674&sector=-2>

Sidan klimaet kjem til å endra seg ein del uansett kva me gjer no, må me førebu oss på det nye klimaet som kjem. Det blir nok meir regn, meir flaum og meir ras. Slike ting må me tenkja på når det gjeld alt me gjer i Voss herad i framtida.

Me kan tilpassa oss ved å verna oss mot flaum ved å bruka demningar og levéer til dømes. **MEN**, det er òg viktig å tenkja på korleis slike prosjekt kan påverka naturen rundt oss og menneska som bur i naturen.

Det aller beste er å setja i gang tilpassing som kallast for «naturbaserte løysingar». Slik tilpassing utnyttar biologisk mangfald og økosystemtenester på ein gjensidig og god måte, slik at det vert nyttig for både samfunnet og naturen vår.

Kva tenkjer du at me kan gjera i Voss herad for å vera meir sikra mot ekstremvær i dag og i framtida?

Les meir:

De kan lesa meir om klimatilpassing på fylgjande sider:

Klimaprofilen frå Hordaland som seier kva slags klima me kan foventa i framtida:

<https://klimaservicesenter.no/kss/klimaprofiler/hordaland>

Ein rapport (på oppdrag fra Miljødirektoratet) som skildrar naturbaserte løysingar for klimatilpassing: <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2017/oktober-2017/naturbaserte-losninger-for-klimatilpassing/>

Grøn omstilling

Omgrepet «grøn omstilling» omfattar alt me gjer i samfunnet for å komma nærare ei grøn, klimavenleg og miljøvenleg framtid. Dette handler om konkrete tiltak (som me har snakka om under punkta om utsleppsreduisering og klimatilpassing), **MEN**, også ei generell samfunnsending må til skal me klara å motverka klimaendringane.

Denne samfunnsendinga betyr at me må få folk til å tenkja anslis. Dette slik at me alle gjenbrukar ting, ikkje kastar så mykje, tek meir vare på naturen rundt oss og set meir pris på lokalsamfunn og miljø (blant mange andre ting). Dette gjeld både oss som enkelt individ, men også verksemder, kommunar - og nasjoner.

Politikk og utdanning har ei stor og viktig rolle i arbeidet med å skapa slike endringer i levesett og haldningar. Grøn omstilling betyr også eit inkluderende samfunn som byggjer på støtte og felleskap!

(litt meir filosofisk): Kvifor trur du at det er så vanskeleg å endra samfunnet slik at folk kjøper mindre, kastar mindre og gjenbrukar meir?

Det me gjer i barnehagar og skular er veldig viktig når det gjeld grøn omstilling! Skular og barnehagar er ikkje berre plassar me lærer om desse tinga, men dei er også plassar der me kan oppnå mange av måla sammen med medelevene våre og lærarane våre.

Omstillinga i Noreg er ikkje berre eit resultat av teknologisk endring eller utanforliggende krefter - ho blir forma av dei vegvala me tar.

Frå boka "Grønn Omstilling – norske veivalg"
redigert av Håvard Haarstad og Grete Rusten.

Utdanning og skule er **VIKTIG** for **K**lima

No har du fått ein del informasjon om kva ein klimaplan er og kva som vert viktig for Voss herad sin klimaplan, Vossaklima 2030.

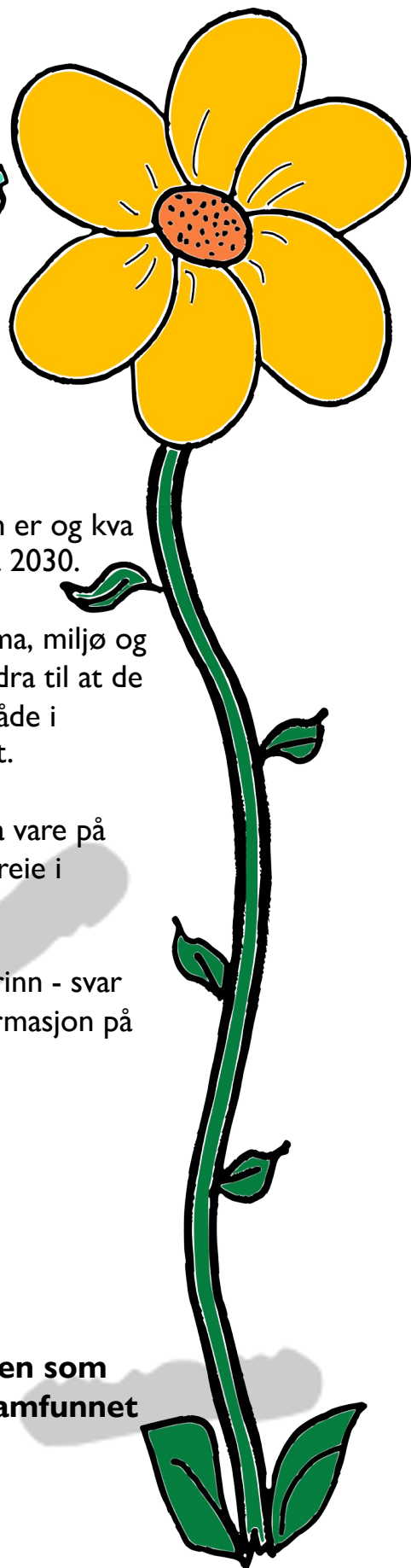
Det som også er **VELDIG** viktig er koblinga mellom klima, miljø og utdanning! Det som de lærer og erfarer på skulen vil bidra til at de lettare kan ta stilling til korleis de vil leva livet vidare. Både i forhold til klima og verda rundt deg - gjennom hele livet.

Viss me skal vera eit nullutsleppssamfunn og verkeleg ta vare på naturen rundt oss må me starta med å erfara dette allereie i barnehagen og på skulen!

No vil me høyra frå dykk! Finn spørsmåla til ditt skuletrinn - svar gjerne på spørsmåla - og send til oss. Du finn meir informasjon på spørsmålsarka!

Diskuter!

Kva kan me læra om eller gjera på skulen som kan hjelpa til med å gjera oss og lokalsamfunnet vårt meir klimavennleg og berekraftig?

VEDLEGG C: Undervisningsmaterialene
Spørsmålene (eksempel til elever som går i 1.-3. trinn)

Spørsmål til deg som går på 1.-3. trinn

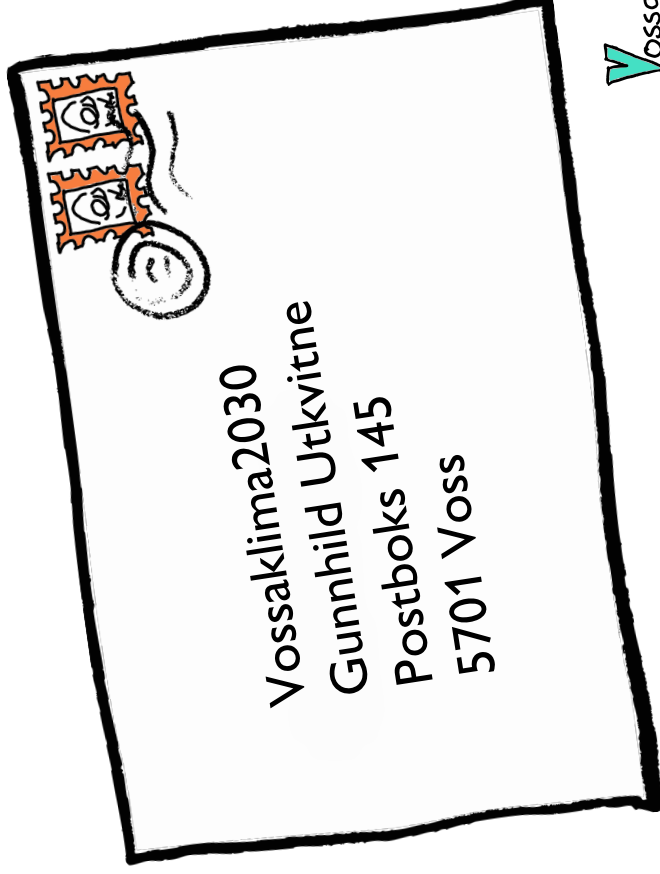
[Skriv gjerne ut kun side 2 og 3 og svar direkte på papir]

Svara på fylgjande spørsmål vil vera med på å påverka korleis klimaplanen, Vossaklima2030 vert. Me vil gjerne høyra litt om korleis du har hatt det når du var mindre - i barnehagen. Me vil òg gjerne veta kva ordet «klima» betyr for deg og kva du synest er viktig å tenkja på og gjera når det gjeld miljø og natur i Voss herad.

Du kan skriva svaret ditt eller teikna det du synest er viktig. Så lenge svara dine er ærlege, og frå deg personleg kan du jobba aleine eller saman med læringspartnaren din, ein ven, ein foreldre, eller ein føresett. Me vil gjerne at du brukar penn/blyant og papir og sendar det heile til oss på den gode gamle måten.

Alle svara skal vera anonyme! Ikkje skriv namnet ditt eller andre sine namn på svaret ditt. Alle svar med namn må dessverre øydeleggast og blir kasta.

Lever svara inn til læraren din eller send direkte (i konvolutt med frimerke) til:

Om du skriv digitalt, send svara dine eller teikningane dine til: gunnhild.utkvitne@voss.herad.no

Spørsmål 1

K^{va} har vært din

BESTE

— dag i barnehagen?

Skriv ein tekst, teikn ei teikning, eller lag ei ordsky...

Spørsmål 2

K_{va} er **VIKTIG** for deg
i klima- og miljøsaka?

Skriv ein tekst, teikn ei teikning, eller lag ein ordsky...

Spørsmål 3

K_{va} betyr <<**KLIMA**>> for deg?

Skriv ein tekst, teikn ei teikning, eller lag ein ordsky...

Vossa Klima 2030

Støtta av:

Statsforvalteren
i Vestland

Vestland
fylkeskommune

Denne rapporten er et resultat av en forsknings- og medvirkningsprosess finansiert av Vestland fylkeskommune, Statsforvalteren i Vestland og Voss herad. Prosjektet var ledet av Gunnhild Utkvitne i Voss herad sammen med Mathew Stiller-Reeve fra Konsulent Stiller-Reeve. Mange andre har vært involvert og vi takker alle sammen for innsatsen!